

An illustration of a man with a beard and a yellow shirt standing at the front of a room, holding a blue folder and pointing towards a whiteboard. The whiteboard displays a heart, a male symbol, and a purple condom. In the foreground, four young people are seated in blue chairs, looking towards the man. The background is a light orange color with some green foliage on the left and right sides.

DSP

Seksuele vorming voor forensische jongeren

Wat werkt?

Aline Petersen, Wendy Buysse, Jelle Snoek

September, 2025.

Contactgegevens

Aline Petersen

apetersen@dsp-groep.nl

Wendy Buysse

wbuysse@dsp-groep.nl

Jelle Snoek

jsnoek@dsp-groep.nl

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2
1.1 Leeswijzer.....	3
2. Waar moet seksuele vorming over gaan?	4
2.1 Onderwerpen	4
2.2 Randvoorwaarden voor een goed gesprek over seksualiteit	7
3. Belang seksuele vorming voor forensische jongeren	10
3.1 Verschil forensisch/niet-forensisch	10
3.2 Kenmerken en aandachtspunten.....	10
3.3 Realistische doelen voor deze doelgroep	15
3.4 Screening	17
4. Bestaande interventies geschikt voor forensische jongeren	18
4.1 Geselecteerde interventies.....	18
4.2 Mate van geschiktheid van de interventies voor de forensische doelgroep.....	20
5. Conclusies en adviezen	22
5.1 Conclusies	22
5.2 Adviezen.....	22
Bijlage 1 Verwijzingen	25
Bijlage 2 Onderzoeksverantwoording	28
Bijlage 3 Het ASE-model	30

1. Inleiding

Seksuele vorming is een voortdurend proces dat al op jonge leeftijd begint. Sommige jongeren hebben in hun omgeving al de kennis, vaardigheden en positieve waarden geleerd die hen in staat stellen om veilige en gezonde (seksuele) relaties aan te gaan. Andere jongeren niet. Een gebrek aan adequate seksuele vorming kan leiden tot onveilige relaties en seksueel grensoverschrijdend gedrag. Voor jongeren die veroordeeld zijn voor seksueel grensoverschrijdend gedrag bestaan erkende interventies¹ om herhaling te voorkomen. Ook voor jongeren die niet zijn veroordeeld voor een seksueel delict, maar wel forensische jeugdzorg krijgen, is seksuele vorming van belang. Vanuit de praktijk zijn er meerdere geluiden dat bestaande interventies voor seksuele vorming onvoldoende aansluiten bij de leefwereld en behoeften van de jongeren, of niet passen binnen de looptijd van de begeleiding of behandeling.

Begeleiders in de forensische jeugdzorg wijzen op de noodzaak van passende interventies om grensoverschrijdend gedrag van deze jongeren in de toekomst te voorkomen. Zij signaleren dat vooral jongens in de forensische jeugdzorg regelmatig negatieve, stereotiepe opvattingen over vrouwen en de LHBTIQ+ gemeenschap en onveilige seksuele opvattingen hebben. Ook de juiste kennis en vaardigheden om te genieten van hun seksualiteit en om veilige en gezonde relaties aan te gaan ontbreken bij deze jongens vaker dan bij leeftijdsgenoten.

De gemeente Amsterdam wil seksueel grensoverschrijdend gedrag voorkomen en ziet de risico's bij jongeren in de forensische jeugdzorg. Vanuit het programma tegen Seksuele Intimidatie en Seksueel Geweld (SISG) gaf zij DSP-groep de opdracht te onderzoeken welke interventies op het gebied van seksuele vorming er al zijn en in hoeverre deze passend zijn voor de forensische doelgroep. Het onderzoek geeft antwoord op vier hoofdvragen:

1. Welke interventies zijn er op seksuele vorming voor jongeren?
2. In hoeverre sluiten de interventies aan bij de behoeften van forensische jongeren?
3. Welke aanpassingen zijn nodig om interventies meer te laten aansluiten op de behoeften van forensische jeugd?
4. Welke interventies zijn dan het meest geschikt om aan te passen?

Deze vragen beantwoorden wij door middel van documentenstudie, elf (groeps)interviews met professionals en experts in het werkveld en twee werksessies met forensische jongeren over thema's voor seksuele vorming. Een projectgroep met professionals vanuit de gemeente Amsterdam, Level en Qpido, heeft het onderzoek begeleid om zo precies mogelijk aan te sluiten op actuele beleidsdoelen, de behoeften van jongeren en professionals in de forensische jeugdzorg en de laatste inzichten in veilig, seksueel opgroeien. Voor meer informatie over de partners in de projectgroep en de onderzoeksverantwoording zie bijlage 2. De focus van het onderzoek ligt op seksuele vorming van jongeren in de forensische doelgroep die (nog) niet in aanraking zijn geweest met politie of justitie voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. De forensische doelgroep bestaat voor een groot deel uit jongens. De focus in dit onderzoek ligt daarom op seksuele vorming voor jongens.

¹ Bijvoorbeeld Pas op de Grens van jeugdhulpinstelling De Waag.

1.1 Leeswijzer

Om te kunnen bepalen welke interventies passend zijn voor de forensische doelgroep beschrijven we in hoofdstuk twee eerst welke onderwerpen voor seksuele vorming relevant zijn voor forensische jeugd en aan welke randvoorwaarden voldaan moet worden om het gesprek over seksualiteit met deze jongeren te voeren. Het derde hoofdstuk gaat over het belang van seksuele vorming voor forensische jongeren in het bijzonder. Het bespreekt de risicofactoren en kenmerken van forensische jongeren en de aandachtspunten voor interventies die hieruit voortkomen. In het vierde hoofdstuk beschrijven we een selectie van bestaande interventies voor seksuele vorming en in hoeverre die aansluiten bij de onderwerpen die relevant zijn voor de doelgroep, de bijbehorende randvoorwaarden om het gesprek te voeren en kenmerken van de doelgroep uit de eerdere hoofdstukken. Tot slot beantwoorden we in hoofdstuk 5 de onderzoeksvragen en adviseren we over het vervolg. Waar het passend en relevant is, voegen we gedurende het hele rapport passages toe uit de werksessies met jongeren.

2. Waar moet seksuele vorming over gaan?

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag welke interventies geschikt zijn voor de forensische doelgroep, geven we in dit hoofdstuk de resultaten van de inventarisatie van relevante onderwerpen voor seksuele vorming specifiek voor deze doelgroep weer. Deze informatie is afkomstig van de geïnterviewde professionals en van jongeren uit de doelgroep. Zij hebben in de twee werksessie zelf aangegeven welke onderwerpen zij wilden behandelen.

We hebben de onderwerpen opgenomen als ze genoemd zijn door meer dan één professional en waar relevant onderbouwd met literatuur. We bespreken de onderwerpen niet in volgorde van belangrijkheid. Daarna gaan we in op belangrijke randvoorwaarden die door de geïnterviewde professionals en jongeren zijn genoemd om in gesprek te gaan over seksualiteit.

2.1 Onderwerpen

De huidige consensus is dat seksuele voorlichting uitgaat van seksualiteit als iets positief menselijks, en minder als een bron van risico's. De Wereldgezondheidsorganisatie benadrukt dat met deze benadering kinderen en jongeren vaardigheden ontwikkelen waarmee zij in elke fase van hun ontwikkeling hun eigen seksualiteit en relaties bewust vormgeven. Deze vaardigheden zijn essentieel om hen te beschermen tegen mogelijke risico's (WHO & BZgA, 2010). Daarnaast zijn de volgende relevante onderwerpen genoemd, die in willekeurige volgorde worden opgesomd.

- **Veilige seks**

Ondanks dat de nadruk niet hoeft te liggen op de risico's van seksualiteit, is er wel aandacht nodig voor veilige seks. Informatie over voorbehoedsmiddelen voor zwangerschappen en soa's is daar een belangrijk onderdeel van. Ook voor seksuele vorming aan de forensische doelgroep past deze informatie.

- **Wettelijke kaders**

Sinds 1 juli 2024 is de Wet Seksuele Misdrijven van kracht. Om aanranding of verkrachting aan te tonen is geen bewijs meer nodig dat de pleger het slachtoffer heeft gedwongen. Aanranding en verkrachting zijn strafbaar als duidelijk is dat de ander geen seks wilde, maar iemand toch heeft doorgezet. Met deze wet zijn bovendien meer gedragingen strafbaar geworden, bijvoorbeeld sexchatting met een minderjarige of seksuele straatintimidatie. Veel jongeren zijn zich (nog) niet bewust van de nieuwe wettelijke regels, maar lopen wel het risico om in aanraking te komen met politie of justitie en gestraft te worden als ze strafbaar gedrag vertonen. Wat de nieuwe regels zijn rondom seksueel gedrag is daarom relevant voor jongeren.

- **Consent**

Volgens de Wet seksuele misdrijven betekent consent: vrijwillige en wederzijdse toestemming. Er zijn drie belangrijke aspecten aan consent: het moet vrijwillig zijn (zonder druk of drugs), het moet vrijwillig gegeven worden (niet door zwijgen of twijfel), en het mag altijd ingetrokken worden, zelfs middenin een handeling. Consent staat centraal in veilige en vrijwillige seksualiteit en kennis over het geven en krijgen van consent is daarom cruciaal in elke vorm van seksuele educatie.

- **Gendernormen/mannelijkheid**

Gendernormen zijn sociale normen over hoe mannen, vrouwen, jongens en meisjes zich zouden moeten gedragen. Conservatieve opvattingen over wat een man is of hoe een man zich zou moeten gedragen, zijn een voedingsbodem voor gendergerelateerd geweld (Act4Respect, 2020). Traditionele opvattingen zijn dat mannen stoer moeten zijn, vrouwen zorgzaam en dat mannen niet op mannen mogen vallen. Het transformeren van het concept mannelijkheid is cruciaal om geweld, ook richting LHBTIQ+'ers, te voorkomen (De Blécourt, 2017). Een respondent geeft in een interview een voorbeeld van hoe hij dat aanpakt: *“Ik vraag: ‘Wat is de rol van een man en een vrouw? Wat breng jij in een relatie? Je vraagt van een vrouw dat ze trouw is maar je gaat zelf vreemd.’ Dan leert hij zelf beseffen dat dat krom is. Dat blijft hangen, hij gaat daarover nadenken.”* In de sessies met jongeren kwamen ook stereotypedenkbelden naar voren over mannelijkheid:

Stelling “Als man is het oké om te huilen.”

Jongen 1: Ik vind het niet oké. Het ligt eraan waarom je huilt. Als je moeder is overleden snap ik het. Maar als je gaat janken omdat een meid je heeft verlaten, dan gaat er iets mis.

- **Wensen en grenzen**

Wensen en grenzen aangeven en respecteren is een relevant thema met twee kanten. Het is voor de doelgroep relevant om aandacht te besteden aan het feit dat iedereen zijn eigen wensen en grenzen heeft en dat altijd mag aangeven. “Mannen willen altijd seks” is een hardnekkige mythe, die ervoor zorgt dat jongens en mannen minder snel hun grenzen aangeven. Een man die nee zegt tegen seks wordt snel als een mietje gezien.

Stelling “Ik wil leren over hoe ik m'n eigen grenzen kan aangeven.”

Groep 1:

“Nee, gewoon hand wegduwen.”

Groep 2

Jongen 1: “Nee.”

Jongen 2: “Eigenlijk wel, sommige jongens durven geen nee te zeggen, ze zeggen altijd ja. Sommige jongens doen altijd wat andere mensen zeggen. Dat soort jongens moeten het wel leren.”

Naast het aangeven van de eigen wensen en grenzen enerzijds, is het vragen naar de wensen en grenzen van een ander anderzijds ook een relevant thema. Dat geldt niet alleen voor seksuele handelingen, maar ook voor flirten, online daten en niet-romantische relaties. Uit de werksessies met jongeren bleek duidelijk dat de jongeren kennis en vaardigheden over consent missen. Zo gaven enkele jongeren aan dat als een meisje “nee” zegt, je het gerust nog eens kunt vragen totdat ze wel instemt.

- **Online leefwereld en de manosphere**

Jongeren brengen veel tijd online door. Dit brengt allerlei risico's met zich mee: van nepnieuws, tot beelden die seksueel grensoverschrijdend gedrag normaliseren of zelfs aanprijzen, tot het meemaken of plegen van online vormen van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het is erg belangrijk dat jongeren leren wat gezond online seksueel gedrag is. Hoe ga je online met elkaar om? Sexting kan een leuke en gezonde vorm van online experimenteren zijn, maar hoe check je of het voor beide partijen leuk is en blijft? De risico's van het kijken van pornografie horen hier ook bij. Professionals van Qpido, Halt en Offlimits geven in de interviews aan dat kinderen die al jong heftige porno kijken, eerder grenzen overgaan in het echt. Ook het NJI noemt het kijken van gewelddadige porno een risicofactor voor het plegen van grensoverschrijdend gedrag (NJI, z.d.). Hetzelfde gesprek over consent moet dus ook worden gevoerd in een online context. In de werksessie wordt daarover gezegd:

Stelling "Ik wil leren over hoe ik veilig naaktfoto's kan sturen."

Groep 1:

Jongen 3: "Nee, dan breng je mensen op ideeën om het te doen. Het is beter om het niet te doen. Je moet wel gewoon uitleggen dat je het niet moet doen of doorsturen. Dat is ook strafbaar."

Groep 2:

Jongen 1: "Hoe bedoel je veilig? Verantwoordelijkheid ligt bij de persoon die het krijgt. Die kan het wel of niet doorsturen."

Jongen 4: "Nee, het is je eigen verantwoordelijkheid of je het stuurt of niet stuurt."

Stelling "Ik wil leren over of iemand mijn naaktfoto wil ontvangen"

Oude groep:

Jongen 3: "Eigenlijk wel, want soms ontvangen mensen het zonder het te weten. Jongens sturen het gewoon random."

Jongen 1: "Ik denk dat het voor anderen nodig is om het erover te hebben."

Jongen 2: "Voor ons niet, wij zijn al wat ouder. Maar voor de jongere jongens is het fijn om erover te leren."

Movisie definieert de manosphere als "een verzameling van online groeperingen en gemeenschappen van mannen op internet, die vinden dat mannen hun dominante positie in de samenleving zijn kwijtgeraakt door feminisme en vrouwenemancipatie." De bekendste voorvechter van het gedachtegoed is de influencer Andrew Tate. Tate verspreidt zeer vrouwonvriendelijke en anti-LHBTI+ content, maar ook content waarbij hij geweld tegen vrouwen en verkrachting goedpraat (Movisie, 2025). Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het gedachtegoed steeds gangbaarder wordt. Rehnstrom (2024) stelt vast dat jongeren die meer content kijken van dit soort influencers, vaker vrouwonvriendelijke ideeën hebben.

- **Relaties/houden van**

Prosociale relaties, al dan niet romantisch, vormen een beschermende factor voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (Casey & Masters, 2017; De Vries-Robbé et. al, 2015). Mensen zijn sociale wezens en over het algemeen vinden jongeren het ook fijn om vrienden te hebben. Vriendschappen zijn ook relaties. Hoe behoud je die, en hoe ga je om met een partner? De mooie en leuke kanten van relaties mogen ook besproken worden.

Vraag: "Hoe vertel je een vriend dat je iets dwarszit?"

"Dat is makkelijk. Je moet het gewoon zeggen, maar alleen tegen goede vrienden."

2.2 Randvoorwaarden voor een goed gesprek over seksualiteit

Jongeren in de forensische doelgroep zijn in eerste instantie jongeren. In de interviews zijn door professionals randvoorwaarden genoemd voor een goed gesprek over seksualiteit met jongeren. Veel van deze aandachtspunten gelden in algemene zin voor jongeren en daarbinnen gelden soms specifieke aandachtspunten voor de forensische doelgroep.

- **Getrainde begeleiders**

Volgens het WHO draait bij seksuele en relationele vorming alles om de competentie van de voorlichters. Zij moeten daarvoor getraind of opgeleid zijn. Bovendien moeten begeleiders de visie, principes en uitgangspunten van de inhoud van de seksuele vorming volledig onderschrijven. Ze zijn een rolmodel voor de jongeren (WHO & BZgA, 2010). Volgens respondenten is de juiste begeleider een belangrijke voorwaarde voor een werkende interventie. Op basis van de WHO-richtlijnen en de interviews komen we tot de volgende kernpunten. Een begeleider:

- heeft ervaring met het praten over seksualiteit en praat hier open en gemakkelijk over en durft zich kwetsbaar op te stellen. Hoe normaler de begeleider het brengt, hoe ontvankelijker de jongeren zijn voor de boodschap.
- weet de balans te bewaren tussen het serieus nemen van de jongeren, hen laten uitpraten en het begrenzen bij schadelijke uitspraken.
- is in staat om onwenselijke normen als kans te benutten om een probleem aan te kaarten in de groep.
- kent eigen triggers en weet waar de jongere over de grens gaat.
- is al bekend bij de jongeren. Om het onderwerp te bespreken is een vertrouwensband nodig, vooral bij jongeren die al te maken hebben gehad met veel verschillende hulpverleners kan dit tijd kosten. Bovendien is de kans groter dat een bij de jongere bekende begeleider weet of die slachtoffer is van seksueel grensoverschrijdend gedrag dan wel seksuele uitbuiting en daarop al dan niet de begeleiding aanpassen.
- is in staat flexibel om te gaan met het vooraf bedachte programma zonder de kernboodschap van de les te verliezen.
- gaat het gesprek aan zonder te oordelen.
- spreekt de taal van de jongeren. Te afstandelijke of nette taal creëert afstand, terwijl aansluitende taal verbinding kan creëren.
- legt uit waarom praten over seksualiteit belangrijk is.
- gaat niet uit van aannames en veronderstellingen over de opvattingen van de jongere en over dat jongeren hierover niet in gesprek willen gaan.

Het is aan te raden om seksuele vorming ook door mannelijke begeleiders te laten geven. Sommige onderwerpen worden bij voorkeur door een man gegeven. Tijdens de werksessies geven de jongeren aan dat ze het gesprek over (bepaalde aspecten van) seksualiteit het liefst voeren met alleen maar mannen aanwezig. Jongens zeiden dat zij informatie geloofwaardiger vinden/ beter aan zouden nemen als (de positie van) de persoon die het brengt authentiek is. Voorbeeld: als het gaat over abortus zouden zij informatie eerder van een vrouw aannemen. Als het gaat over je grenzen aangeven en de jongeren zijn mannelijk, nemen zij het eerder aan van een andere man omdat die in hun ogen beter bij hen aansluit.

Een model dat rekening houdt met bovenstaande aandachtspunten voor de begeleiding van een les is het EDI-model (zie voor meer informatie het kader).

Het Expliciete-Directe-Instructie-model (EDI-model)

Het EDI-model is bedoeld voor docenten of begeleiders om te gebruiken in bijvoorbeeld voorlichtingslessen. Dit didactische model heeft veel van de randvoorwaarden in zich die we in dit onderzoek hebben opgehaald. Kernprincipes zijn: interactie, voorspelbare structuur, stapsgewijs leren, herhaling en oefening en directe feedback (Hollingsworth & Ybarra, 2017). Volgens het model moet een les(senpakket) aandacht hebben voor de volgende 7 fasen:

1. Benoemen van het doel van de les en de relevantie: waarom is het belangrijk?
2. Onderzoeken wat leerlingen al van het onderwerp weten.
3. Nieuwe kennis of vaardigheden expliciet voordoen, gebruikmakend van voorbeelden.
4. Samen oefenen met de nieuwe kennis of voorbeelden, waarbij de docent feedback geeft.
5. Korte checks via vragen of opdrachten om te bezien of leerlingen het begrijpen.
6. Consolideren van de nieuwe kennis of vaardigheden door het zelfstandig toe te laten passen
7. Samenvatting en terugblik op doel van de les.

- **Sluit aan bij verschillende leeftijden, culturen en kennis/ervaring in de groep**

De forensische doelgroep is divers in vele opzichten, denk aan leeftijd, cultuur, religie en kennisniveau. Voor een goed gesprek over seksualiteit is het relevant vooraf te weten wat iemands startpunt is: welke kennis, normen en waarden heeft de jongere meegekregen? Als een jongere bijvoorbeeld nog niet toe is aan een romantische relatie of seksuele contacten, dan sluit het beter aan om de focus te leggen op het aangaan en behouden van vriendschappen. Culturele sensitiviteit betekent volgens Hoffer (2016) dat professionals kennis hebben van diversiteit en culturele dynamiek, en cliënten open en zonder vooroordelen benaderen. Dat vraagt om inzicht in de levensgeschiedenis, culturele en levensbeschouwelijke achtergrond en de manier waarop de cliënt en diens omgeving seksualiteit beleven (Smid et al., 2024).

- **Interactieve methoden**

Veel jongeren hebben geen lange spanningsboog, dat geldt niet alleen voor forensische jongeren. Voor een lange tijd informatie zenden is geen effectieve methode: ze haken af. Interactieve leermethoden bieden daarvoor een uitkomst, zoals spellen, psychomotorische elementen en online tools. Hier bestaan al veel opties voor in de verschillende programma's voor seksuele vorming, zoals "Can you fix it" filmpjes en "Rond je seksualiteit" stellingkaartjes.

- **Combinatie groep/individueel**

In de interviews zijn we ingegaan op de vraag of een groepssetting of een individuele setting passender is voor de doelgroep. Op basis van de informatie van respondenten trekken we de conclusie dat een combinatie wenselijk is. Door meerdere respondenten wordt genoemd dat individueel wellicht meer bereikt kan worden als het gaat om normverandering en dat meer maatwerk mogelijk is. Ook kunnen in individuele gesprekken kwetsbaarheden aan de orde worden gesteld die jongeren in een groepssetting minder gemakkelijk naar voren brengen. Een groepssetting is helpend om te leren het gesprek aan te gaan en te horen van anderen hoe zij ergens over denken en dat dit misschien verschilt van hun eigen opvatting. In een groepssetting kan ook rekening worden gehouden met de groepsdynamiek.

Groeps counseling als best practice

Groeps counseling is een methode die begeleiders kunnen hanteren in het gesprek met jongeren. De methode wordt bijvoorbeeld gebruikt in de interventie Make a move. Het gaat erom dat de begeleider zich coachend, ondersteunend en nieuwsgierig opstelt, in plaats van normatief of bestraffend. De begeleider bewaakt de veiligheid en faciliteert het proces door vragen te stellen, met eigen voorbeelden te komen, negatieve attitudes uit te dagen en discussie te stimuleren. Bijvoorbeeld op het moment dat iemand een schadelijke of stereotype beeld inbrengt. In plaats van direct te begrenzen, vraagt de begeleider: waarom zeg je dat? Vind je dat echt, en waar komt een dergelijke opvatting dan vandaan? De methode stimuleert deelnemers om eigen ervaringen en vragen in te brengen en met elkaar naar oplossingen/handelingsopties te zoeken. Counseling is in verschillende studies een effectieve methode gebleken (Jonker, de Haas, Kuyper, & Ohlrichs, 2022).

De professional van Rutgers pleit in het interview voor een kennismakingsgesprek. In zo'n gesprek worden de kaders van de interventie duidelijk (zoals over vertrouwelijkheid), wordt de startpositie van de jongere besproken en wordt gevraagd naar wat de jongere nodig heeft om het gesprek aan te gaan. Volgens Rutgers en De Waag zijn sommige onderwerpen geschikter voor een individueel gesprek en sommige onderwerpen lenen zich voor een groeps gesprek. Bij een groeps gesprek is het van belang dat een begeleider een sturende rol heeft in de groepsdynamiek. De begeleider moet voorkomen dat een negatieve, schadelijke opvatting versterkt wordt. Er is wetenschappelijk bewijs dat de combinatie van individuele begeleiding en groeps gesprekken het meest effectief is. Gottert, et al. (2025) vonden in een systematische review naar interventies over seksuele en reproductieve gezondheid en rechten dat de meest effectieve interventies zowel individuele als groepsgerichte elementen hebben. Respondenten van Bureau Halt en de Jeugdbescherming pleiten ook voor de groepsgerichte elementen met een maximale groepsgrootte van vier tot vijf jongeren. Bij de groepssamenstelling is het volgens deze respondenten ook van belang om ervoor te zorgen dat jongeren niet bij elkaar in de buurt wonen zodat zij in hun eigen buurt niet geconfronteerd kunnen worden met uitspraken die ze in een sessie gedaan hebben.

Vraag: 'Wil je liever één-op-één of in een groep leren en praten over seks en liefde?'

Jongen 3: Liever in een groep, een-op-een is te ongemakkelijk

Jongen 1: liever in groep, maar misschien zonder vrouwen want dan durf ik niet in details.

Jongen 2: een-op-een of in een groep maakt niet heel veel uit. Maar liever niet met een vrouw. Een-op-een is wel beetje ongemakkelijk.

3. Belang seksuele vorming voor forensische jongeren

Om te beoordelen of interventies voor seksuele vorming geschikt zijn voor forensische jongeren is inzicht nodig in de verschillen tussen forensische jongeren en niet-forensische jongeren. Specifieke kenmerken van de doelgroep forensische jeugd vragen om specifieke aandachtspunten in interventies. Daarom gaan we in dit hoofdstuk in op de specifieke risicofactoren voor seksueel grensoverschrijdend gedrag bij de forensische doelgroep waarmee rekening moet worden gehouden.

3.1 Verschil forensisch/niet-forensisch

Zowel op basis van de interviews als de literatuur concluderen we dat forensische jongeren qua (leer)behoeften niet zoveel lijken te verschillen van niet-forensische jongeren. Dit komt in de interviews met professionals sterk naar voren. Forensische jongeren hebben in hun leer- en ontwikkelbehoeften veel gemeen met leeftijdsgenoten buiten het forensische kader. Kinderen en jongeren doorlopen vergelijkbare ontwikkelingsfasen, waarbij elke leeftijd specifieke behoeften en wensen kent (WHO & BZgA, 2010). Iedereen vormt bovendien zijn eigen referentiekader en krijgt unieke normen en waarden mee. Toch zijn er verschillen: forensische jongeren vertonen vaker kenmerken die het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten. Deze kenmerken vragen om extra aandacht bij hun leerproces. In dit hoofdstuk lichten we deze kenmerken toe en bespreken we de bijbehorende aandachtspunten voor effectieve seksuele vorming. Ook hier geldt dat de kenmerken niet in volgorde van belangrijkheid worden besproken.

3.2 Kenmerken en aandachtspunten

Een interventie is effectiever als die is afgestemd op specifieke behoeften van de doelgroep (Andrews & Bonta, 2007). De vraag is dus: wat zijn de specifieke kenmerken en behoeften van de forensische doelgroep met betrekking tot seksuele vorming? Jongeren in de forensische doelgroep hebben allemaal politie- en/of justitiecontacten – niet per se voor een seksueel delict. De doelgroep is verder divers. Hieronder geven we een overzicht van veelgenoemde kenmerken die relevant zijn in het kader van seksuele vorming en die ook door de projectgroep zijn genoemd als aanwezige kenmerken bij de doelgroep. Daarbij merken we op dat er bij de forensische doelgroep veelal sprake is van meerdere risicofactoren tegelijk. De te ontwikkelen interventie moet dan ook aansluiten bij en geschikt zijn voor jongeren met deze – willekeurig gerangschikte – kenmerken:

1. Gebrekkige kennis over seks en seksualiteit

De meeste jongeren in de doelgroep hebben weinig juiste kennis van seksualiteit, bijvoorbeeld door een gebrek aan of verkeerde seksuele voorlichting of blootstelling aan (gewelddadige) pornografie op jonge leeftijd. Volgens professionals zijn jongeren zich er ook niet altijd van bewust als ze zelf slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag, bijvoorbeeld als naaktfoto's van hen zijn verspreid tegen hun wil. Gebrekkige kennis over seksualiteit kan een risicofactor zijn voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (Movisie, 2018). Qua kennis over seks en seksualiteit is het instapniveau van jongens in de forensische doelgroep lager of hebben zij niet de taal om over seksualiteit te praten. Systematische reviews tonen aan dat ontbrekende kennis bij adolescenten leidt tot vroege seksuele activiteit, meer risicogedrag, en dat onderwijs over macht, gender en consent nodig is om gezonde gedragsontwikkeling te ondersteunen (Moreira, et al., 2023). Ook Miller et al. (2022) schrijven dat jongeren die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen, tekorten hebben in kennis over

seksualiteit en consent, wat bijdraagt aan impulsiever en risicovoller gedrag. Tegelijkertijd kan meer kennis over wensen en grenzen een beschermende factor zijn voor het plegen van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Verbeek et al., 2023). Dit wordt door meerdere professionals aangegeven in de interviews: positieve seksuele opvattingen zijn een beschermende factor voor seksueel grensoverschrijdend gedrag. Het is volgens respondenten van belang dat er binnen verschillende leefgebieden over seksualiteit wordt gesproken: thuis, op school, in de vriendengroep. Binnen de forensische doelgroep komt veel schooluitval voor. Dit heeft als gevolg dat zij de seksuele vorming die op school wordt gegeven dus niet meekrijgen.

Aandachtspunten

Het bespreken van seksualiteit werkt zowel preventief als signalerend bij seksueel grensoverschrijdend gedrag, en versterkt bovendien het seksueel welzijn en plezier (Van Kammen & Vijlbrief, 2022). Spreek in deze gesprekken duidelijke en directe taal, zodat jongeren ervaren dat seksualiteit een normaal en bespreekbaar onderwerp is. Omdat veel jongeren gewend zijn zelf informatie op te zoeken, hoeft een interventie niet alle details te bevatten. Verwijs hen liever naar betrouwbare bronnen, zoals www.sense.info of www.seggsy.nl, zodat zij zelfstandig en correct hun kennis kunnen aanvullen. Gebruik daarbij als uitgangspunt de positieve boodschap dat seks fijn hoort te zijn en in afstemming samen tot stand dient te komen.

2. Stereotype opvattingen over seksualiteit en gendernormen

Verschillende mensen hebben verschillende normen en dat mag. Het wordt problematisch op het moment dat normen schadelijk zijn voor vrouwen, LHBTIQ+'ers of andere groepen die een verhoogde kwetsbaarheid hebben om slachtoffer te worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Dat wil zeggen: strijdig met wat we in Nederland aanvaardbaar gedrag vinden. Een voorbeeld van een schadelijke norm is: als ik seks wil met mijn partner en zij wil niet, mag ik aandringen totdat ze wel wil. Of: vrouwen zeggen 'nee' omdat ze willen dat mannen harder hun best voor ze doen (NJI, z.d.). Uit onderzoek blijkt dat kinderen en jongvolwassenen die seksueel grensoverschrijdend gedrag vertonen, vaker gender- en seksuele stereotype opvattingen expliciet steunden (Ybarra et al., 2022; Verbeek et al., 2023). Deze opvattingen komen volgens de professionals die we hebben gesproken ook in de forensische doelgroep voor. Uit gesprekken met professionals komt ook naar voren dat de opvattingen in het niet professioneel netwerk (de sociale omgeving en de vriendengroepen) van jongeren van invloed zijn op de opvattingen van de jongeren en dat het van belang is om bij seksuele vorming rekening te houden met de invloed van het netwerk.

Aandachtspunten

Organiseer gesprekken over gendernormen in groepsverband en grijp direct in bij schadelijke uitspraken. Laat jongeren hun eigen ervaringen delen en stimuleer discussie over uiteenlopende opvattingen over genderrollen. Belangrijk daarbij is om een open gesprek aan te gaan. Dit vergroot wederzijds begrip, bevordert zelfreflectie en leert jongeren dat meerdere perspectieven naast elkaar kunnen bestaan (Sell, Oliver & Meiksin, 2023). Het is van belang direct in te grijpen bij schadelijke uitspraken, omdat deze volgens de Piramide van geweld (Atria, COC Nederland & Rutgers, 2025) bijdragen aan een cultuur waarin gendergerelateerd geweld genormaliseerd en gebagatelliseerd wordt, waar dit juist serieus genomen dient te worden. Door het niet serieus te nemen blijft deze problematiek aanwezig in de maatschappij.

3. Vertraagde morele ontwikkeling

Morele ontwikkeling heeft betrekking op het kunnen onderscheiden van goed en kwaad en het internaliseren van normen (Kohlberg, 1981). Volgens Smallbone & Cale (2015) hebben daders van

seksueel grensoverschrijdend gedrag vaker een vertraagde morele ontwikkeling en respecteren zij grenzen van anderen in mindere mate. Morele ontwikkeling is ook nauw verweven met empathie (Hoffman, 2000). Onderzoek van Van Vugt en collega's (2011) laat zien dat jongeren die seksuele delicten plegen vaak minder inlevingsvermogen hebben dan jongeren die dat niet doen. Zij zetten ook sneller zogenoemde *moral disengagement* in: ze koppelen hun morele normen los van hun gedrag. Daardoor kunnen ze onethisch gedrag vertonen zonder zich daar schuldig over te voelen (Moore, 2015). Dit uit zich bijvoorbeeld in het minimaliseren van de schade, de schuld bij een ander leggen of slachtoffers ontmenselijken (Petruccelli et al., 2017). Jongeren die dit toepassen zijn vaker betrokken bij seksueel grensoverschrijdend gedrag (Gini, 2014).

Aandachtspunten

Creëer een veilige en open omgeving waarin jongeren met beperkte morele ontwikkeling de kans krijgen om grenzen, waarden en empathie te oefenen en ontwikkelen. Begin met een check-in en stel samen duidelijke groepsregels op (Cotton, 1993). Gebruik interactieve werkvormen en bied positieve rolmodellen die aansluiten bij de belevingswereld van de doelgroep.

4. (Vermeend) gebrek aan (intrinsieke en extrinsieke) motivatie

Jongeren in de forensische doelgroep hebben weinig motivatie voor seksuele vorming in het kader van de forensische jeugdhulp. Dit bleek ook in de twee werksessies met jongeren bij Levvel: *“Ik wil sowieso niks leren over seks. [...] Dit is toch geen school of les. Ik wil iets leren waar ik later iets aan heb in m'n leven, wiskunde ofzo. Of hoe ik m'n rijbewijs kan halen.”* Op de vraag hoe zij het liefst over seks en relaties het gesprek willen voeren, volgde onder meer het antwoord *“niet”*. Jongeren met risicofactoren voor seksueel grensoverschrijdend gedrag en ook een gebrek aan motivatie om dit te veranderen, lopen meer kans op het vertonen van (herhaalde) seksuele grensoverschrijding. De mate van motivatie voor gedragsverandering is cruciaal bij daders van seksuele delicten: een gebrek hieraan is een voorspeller van recidive en van vroegtijdig stoppen met de interventie (Larochelle et al., 2021; Tierney & McCabe, 2002). Het er niet over willen hebben of zeggen dat iets kinderachtig is, kan ook vermijdingsgedrag zijn. De Waag spreekt de aanname dat jongeren het niet over seksualiteit willen hebben tegen. Uit onderzoek blijkt dat jongeren in de ggz wel over seksualiteit willen praten maar dat dit vaak niet gebeurt. Dit komt onder meer door een gevoel van ongemak en behoefte aan bijscholing met betrekking tot algemene seksuologische kennis van de hulpverleners (Wilpert, Van Horn, Frelier & Van Lunsen, 2021).

Aandachtspunten

Voer een kennismakingsgesprek om de persoonlijke motivatie van jongeren te vergroten. Bespreek het startpunt: wat weet iemand al over het onderwerp, wat heeft hij meegekregen en wat wil hij leren? Maak duidelijk wat de jongere persoonlijk wint door deel te nemen aan de interventie en benadruk de voordelen van goede seksuele vorming. Geef complimenten wanneer een jongere iets goed doet. Pas waar mogelijk de *Motivational Interviewing*-methodiek (MI) toe, aangezien deze de effectiviteit van gedragsverandering vergroot (Pinto e Silva et al., 2025). Ook is het van belang om niet uit te gaan van aannames over de motivatie van de jongere.

5. Beperkte sociale en communicatieve vaardigheden

Bij sommige kinderen en jongeren verloopt de ontwikkeling van sociale en communicatieve vaardigheden langzamer. Hieronder valt het niet weerbaar zijn tegen groepsdruk, bijvoorbeeld als gevolg van niet jezelf (durven) zijn of snel beïnvloedbaar zijn voor normen, attitudes en gedrag vanuit de omgeving (Jonker et al., 2022). Maar het behelst ook het niet goed kunnen communiceren over wensen en grenzen. Dit kan leiden tot het overschrijden van normen en grenzen (Marshall & Marshall,

2000). Daarnaast bestaat er een relatie tussen beperkte sociale vaardigheden en recidive op seksueel grensoverschrijdend gedrag (Kenny, Keogh & Seidler, 2001).

Aandachtspunten

Houd informatievoorziening eenvoudig en overzichtelijk (NJI, z.d.). Plan sessies van maximaal 45 minuten en hanteer een rustig tempo, zodat de inhoud behapbaar blijft. Deze duur sluit aan bij de effectiviteitsgrens voor deze doelgroep, zoals aangegeven door een gedragswetenschapper van Level.

6. In meer of mindere mate last van hechtingsproblematiek

Ook hechtingsproblematiek komt in de doelgroep voor. Angstig of vermijdend gehechte jongeren nemen grotere seksuele gezondheidsrisico's en zijn sneller geneigd verkrachtingsmythes te accepteren en vijandig gedrag te laten zien naar vrouwen (Jeugdbescherming, z.d.).

Aandachtspunten

Zorg dat begeleiders inzicht hebben in hoe problematische hechting de seksualiteit beïnvloedt en besteed hier tijdens de interventie actief aandacht aan. Versterk beschermende factoren door kennis over risico's over te dragen, vaardigheden aan te leren om een 'nee' te herkennen bij zichzelf en anderen, en te oefenen met hierover effectief te communiceren.

7. Licht verstandelijke beperking

Sommige van de jongeren in de doelgroep hebben een licht verstandelijke beperking (lvb). Dit kan volgens Maris (2020) een risicofactor zijn voor grensoverschrijdend gedrag. Dat komt onder meer door een verminderde inschatting van risico's en gevolgen van seksueel gedrag, verminderde kennis over seksualiteit, en negatieve houdingen tegenover queer-personen.

Aandachtspunten

Gebruik begrijpelijke taal. Dat betekent: korte zinnen, concrete woorden, begrippen definiëren, rustig praten, geen spreekwoorden en voldoende tijd geven om te reageren en de informatie te verwerken. Gebruik visuele ondersteuning, maar vermijd te kinderachtige communicatie. Dat kan als kleinerend worden ervaren. Dit sluit aan op het responsiviteitsbeginsel van het RNR-model (Andrews & Bonta, 2007).

8. Mogelijk ook slachtoffer van seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksuele uitbuiting

Jongeren die slachtoffer zijn van seksueel grensoverschrijdend gedrag, ook al zijn ze zich daar zelf soms niet van bewust, lopen een verhoogd risico om dit opnieuw mee te maken of om zelf seksueel grensoverschrijdend gedrag te plegen. Ook is de kans op seksuele risico's (soa/hiv, zwangerschap, onveilige seks, ongelijkwaardige partners) hoger bij slachtoffers van SGOG. Leroux et al. (2020) rapporteren dat seksueel slachtofferschap in de jeugd gerelateerd is aan een eerdere start van seksuele activiteiten, frequenter masturberen en gebruik van porno, een laag zelfbeeld en minder succes in het seksuele leven als volwassene. Uit ander onderzoek is bekend dat seksueel slachtofferschap in de jeugd aanzienlijk vaker voorkomt onder zedendelinquenten (Jespersen & Seto, 2009).

Aandachtspunten

Zorg dat begeleiders de jongeren al kennen en weten, of een vermoeden hebben, of zij in het verleden seksueel grensoverschrijdend gedrag of seksuele uitbuiting hebben meegemaakt. Dit stelt begeleiders in staat om traumasensitief te werken: normaliseer en valideer de eigen seksualiteit, focus op grenzen en lichaamsautonomie, en ondersteun het herstel van een positief lichaamsbeeld. Stem gedurende de

interventie regelmatig met de jongere af wat hij nodig heeft. Bovendien stelt het de begeleider in staat om de jongere eventueel door te verwijzen naar passende hulp voor slachtoffers.

9. Problemen met betrekking tot impulscontrole, ADHD en/of autismespectrumstoornissen (ASS)

Veel jongeren in de doelgroep hebben problemen met betrekking tot impulscontrole, (vermoedelijk) een stoornis in het autismespectrum of ADHD. De problemen met impulscontrole hebben betrekking op zowel de algemene zelfregulatie, als ook de zelfregulatie op seksueel gebied. Beide zijn een risico voor seksueel grensoverschrijdend gedrag (Hanson & Morton-Bourgon, 2005). Jongeren met een stoornis in het autismespectrum hebben vaker onconventionele seksuele interesses. Ongepast seksueel gedrag komt ook voor. Dat komt bijvoorbeeld door beperkingen in de sociale communicatie en interactie, weinig remmingen en weinig kennis over seksualiteit (Smid, et al., 2024). Professionals in het interview benoemen ook dat jongeren met ASS ook eerder slachtoffer worden van seksueel grensoverschrijdend gedrag. Jongeren met ADHD zijn vaak vroeger seksueel actief en vertonen meer seksueel riskant gedrag, omdat zij impulsiever zijn en de gevolgen van dat riskante gedrag minder goed kunnen overzien. Ook hebben ze vaker wisselende partners omdat het behouden van een relatie lastiger is (Rutgers & CED-groep, 2016; De Graaf & Maris, 2011).

Aandachtspunten

Binnen interventies die zich richten op impulscontrole kan ook het gesprek over seksualiteit worden gevoerd. Behandel jongeren met ASS of ADHD hetzelfde als jongeren zonder beperking. Ze maken dezelfde lichamelijke ontwikkeling door, hebben vergelijkbare gevoelens en verlangens en doen seksuele ervaringen op. Bied seksuele en relationele vorming die meer omvat dan alleen risico's en gevaren. Geef duidelijke informatie over lichamelijke veranderingen in de puberteit. Leer hun sociale en relationele vaardigheden, eigen wensen en grenzen herkennen en die van anderen inschatten. Besteed aandacht aan seksuele oriëntatie en genderidentiteit. Bespreek risicogedrag, anticonceptie en maak afspraken. Bied ruimte om zonder oordeel hun verhaal te delen en geef hun de kans afspraken na te komen.

10. Mogelijk een verslaving

(Vermoedens van) verschillende verslavingen komen in de doelgroep voor. Afhankelijk van welke verslaving kan het invloed hebben op de impulsiviteit en daardoor meer risicogedrag bij seksualiteit (VNN, 2021). Uit onderzoek van de Graaf et al (2017) blijkt dat jongeren die alcohol of drugs gebruiken, vaker grensoverschrijdend gedrag vertonen. Zo blijkt bij een derde van de gerapporteerde gevallen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder jongeren, alcohol in het spel te zijn. Volgens dit onderzoek is middelengebruik een van de grootste risicofactoren voor het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Aandachtspunten

Zorg dat begeleiders weten welke invloed middelen hebben op seksualiteit en de beleving ervan. Corrigeer misvattingen, zoals het idee dat middelengebruik de seksuele ervaring verbetert. Bespreek dat middelen juist een negatieve invloed kunnen hebben op (de beleving van) seksualiteit. Leg uit dat sommige middelen grensvervaging veroorzaken en zo het risico op grensoverschrijdend gedrag vergroten (Petersen et al., 2023).

11. Relatievorming in het gezin/netwerk

Opvattingen over seksualiteit in het gezin en de gezondheid van de relatie tussen de ouders of anderen in het netwerk zijn van invloed op de opvattingen van de jongeren. De relatie van ouders/verzorgers

bijvoorbeeld is een voorbeeld voor wat jongeren zien. Een beschermende factor is als er een gezond gesprek over seksualiteit mogelijk is in het gezin en in het netwerk.

Aandachtpunten

In algemene zin komt als aandachtspunt uit de gesprekken en de literatuur naar voren dat het van belang is om uit te gaan van een positieve boodschap over seksualiteit en in te zetten op de beschermende factoren. Het kan helpen om het netwerk van de jongere te betrekken in het uitdragen van deze boodschap. Daarmee wordt bijgedragen aan duurzame aandacht voor het onderwerp. Denk aan aandacht voor motiveren, het verkrijgen van steun, het verminderen van stress en het verbeteren van het zelfvertrouwen. Het werken aan de beschermende factoren zal waarschijnlijk de responsiviteit (leerbaarheid) verbeteren, waardoor het makkelijker wordt om te dealen met stressoren en de impact van de aanwezige risicofactoren te verminderen (Seto & Lalumière, 2010; Siria et al., 2022).

3.3 Realistische doelen voor deze doelgroep

Het doel van seksuele vorming is het bevorderen van de seksuele gezondheid van jongeren. De bovenstaande risicofactoren maken dit extra uitdagend voor de forensische doelgroep. Het is nodig dat de doelen van een interventie voor seksuele vorming realistisch en haalbaar zijn voor de forensische doelgroep. Uit de interviews met de professionals resulteren de volgende realistische doelen voor de doelgroep.

1. Jongeren weten dat er verschillende meningen zijn rondom seks en relaties en staan ervoor open om daar een open gesprek over te voeren.

Zoals gezegd hebben mensen verschillende opvattingen over seksualiteit en gendernormen. Dat is meestal geen probleem en past ook bij een pluriforme samenleving. Echter, het is wel steeds vaker openlijke haat tegen andersdenkenden die leidt tot (seksueel) geweld tegen vrouwen of LHBTIQ+'ers. Om dit te voorkomen is het nodig dat jongeren leren andermans mening te respecteren. Jongeren hoeven in een interventie niet van mening te veranderen, en dat is ook niet realistisch in korte tijd. Sommige professionals geven in de gesprekken aan dat niet alleen het kennis hebben, maar ook het respecteren van verschillende meningen een realistisch doel is in een kortdurende interventie. Andere respondenten denken dat dit niet realistisch is in een korte interventie. Zij achten het weten van verschillende meningen als een realistisch doel. In de werksessie deden zich al voorbeelden voor waaruit blijkt dat een gesprek over verschillen in opvattingen mogelijk moet zijn:

Gesprek 1

De stelling 'Ik kan met mijn vrienden praten over seks en liefde' leidde tot het volgende gesprek:

Jongen 1: "Er is geen verschil tussen seks en liefde. Het is hetzelfde. Bij liefde hoort seks, en bij seks hoort liefde."

Jongen 2: "Ik kan ook gewoon seks hebben zonder liefde."

Jongen 1: "Ja, maar dat is jouw mening."

Gesprek 2

Toen de LHBTIQI+-community ter sprake kwam, raakten drie jongeren in gesprek:

Jongen 1: "Ik chill alleen met mannen of vrouwen. Soms met lesbo's, maar niet met homo's."

Jongen 2: "Ik kan niet zeggen ik chill er niet mee, want mijn neef is homo (...)"

Jongen 3: "Maar je chillt toch met hem?"

Jongen 2: "Ja, wat moet ik eraan doen. Ik chill gewoon met hem, hij is een uitzondering."

Jongen 3: "Ik zou niet met hem chillen."

Jongen 2: "Ik ken hem toch altijd al, ook voordat hij wist dat hij homo was."

2. Jongeren weten waar ze hulp kunnen vragen als ze een vraag hebben over seks en relaties en weten waar ze betrouwbare informatie over veilige seks kunnen vinden.

Veel jongeren vinden het moeilijk om over seks en relaties te praten. Daarom is het belangrijk om ermee te oefenen. Jongeren moeten daarom de kans krijgen het onderwerp te bespreken en hun vragen te stellen. Daarmee leren ze dat het een onderwerp is waar gewoon over gepraat mag worden. Jongeren dienen te leren waar ze terecht kunnen met vragen, bijvoorbeeld bij een begeleider, iemand uit het eigen netwerk of een betrouwbare website.

“Als ik goed [bevriend] met je ben, kunnen we praten over seks en liefde. Anders is het lastig. We bespreken van alles. Maar daar wil ik hier [tijdens de sessie, red.] niet verder op ingaan.”

3. Jongeren zijn zich bewust van de dynamiek van groepsdruk ten aanzien van seksualiteit en relaties.

Het delen van schadelijke opvattingen in een groepssetting betekent niet per definitie dat jongeren zelf overtuigd zijn van deze ideeën; groepsdruk kan hierbij een grote rol spelen. Het is daarom belangrijk dat jongeren bewust zijn van groepsdruk en zich leren uitspreken tegen intimidatie.

Als reactie op de ‘Have A Word’ video gaf één van de jongeren in de sessie aan dat hij in een vergelijkbare situatie is geweest: “Ik heb een kennis wel een keer op zoiets aangesproken. Het maakt me niets uit wat hij daar dan van vindt. Ik vond [zijn gedrag] gewoon niet oké.”

4. Jongeren weten wat vragen en geven van consent is.

Volgens onze respondenten en de wetenschappelijke literatuur zijn het vragen en geven van consent de belangrijkste vaardigheden in het voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Hoe weet ik of een ander iets wil, hoe vraag ik dat en waar kan ik dat aan merken? Online is dit nog moeilijker af te lezen, dus het is relevant om hier ook expliciet aandacht voor te hebben.

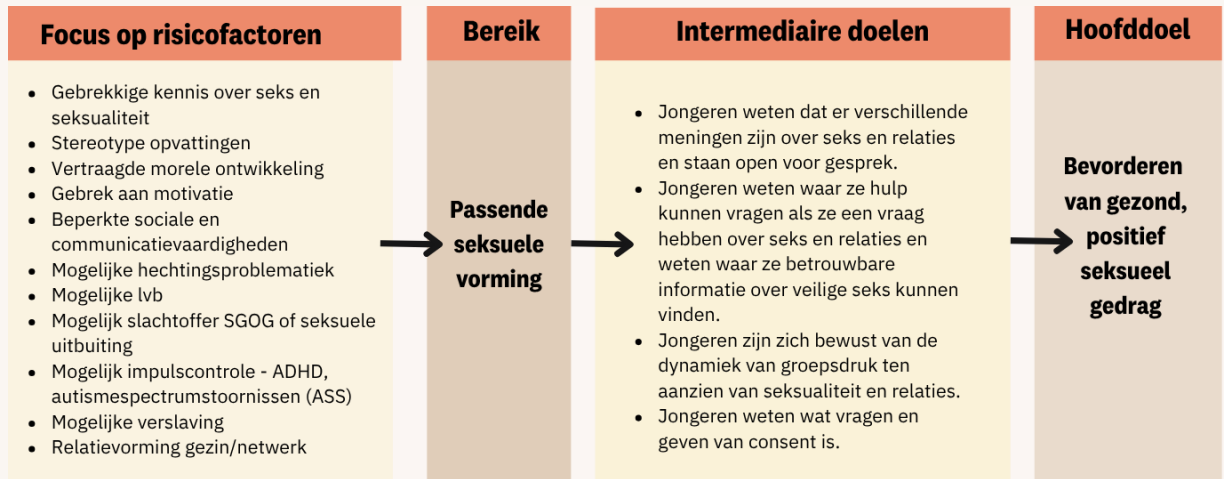
Deze doelen dragen uiteindelijk bij aan het hoofddoel:

Het bevorderen van gezond, positief seksueel gedrag

De definitie van seksuele gezondheid is: *“een met seksualiteit verbonden toestand van fysiek, emotioneel, mentaal en sociaal welzijn. Seksuele gezondheid is dus meer dan de afwezigheid van ziekte, disfunctie of zwakte. Seksuele gezondheid biedt een positieve en respectvolle benadering van seksualiteit en seksuele relaties en de mogelijkheid om plezierige en veilige seksuele ervaringen op te doen zonder dwang, discriminatie en geweld. Om seksuele gezondheid te bereiken en te behouden moeten de seksuele rechten van ieder mens worden gerespecteerd, beschermd en uitgevoerd (WHO & BZgA, 2010).”* Uit onderzoek blijkt dat seksuele vorming bijdraagt aan de seksuele gezondheid. Dit moet ook het hoofddoel zijn van een interventie voor seksuele vorming voor forensische jongeren. Voor wat gezond seksueel gedrag is, hanteren we de criteria van het Vlaggensysteem, waarover meer in het volgende hoofdstuk.

Bovenstaande is schematisch weergegeven in figuur 1 op de volgende pagina.

Figuur 1 Programmatheorie voor seksuele vorming bij forensische jongeren

3.4 Screening

Een kortdurende, preventieve interventie voor seksuele vorming voor de forensische doelgroep heeft ook een signalerende functie. Het is niet vergezocht om te denken dat sommige deelnemers van de interventie zeer volhardend zullen zijn in vrouwonvriendelijkheid of andere risicovolle opvattingen en gedragingen. Voor sommige jongeren is meer nodig dan een kortdurende vormende interventie om de doelen te bereiken. Begeleiders kunnen de interventie dan ook gebruiken als screening en opstap naar een behandeling die waarin de doelen verdiept worden en waarin ook vaardigheden worden aangeleerd en gedragsverandering beoogt. Het is daarvoor van belang dat begeleiders kunnen signaleren en weten wat vervolgens doorverwijsmogelijkheden zijn.

Daarnaast hebben meerdere professionals opgemerkt dat een interventie voor seksuele vorming alleen niet voldoende is om de doelen te bereiken. Het is van belang dat ook in de dagelijkse situatie van de begeleiding en behandeling seksualiteit en opvattingen over seksualiteit onderwerp van gesprek kunnen zijn. Sommige respondenten geven aan dat daar mogelijk wel de grootste uitdaging zit om professionals hiervoor voldoende handvatten te bieden.

4. Bestaande interventies geschikt voor forensische jongeren

In de vorige hoofdstukken hebben we besproken hoe om te gaan met de verschillende risicofactoren en welke thema's in een interventie moeten terugkomen. In dit hoofdstuk toetsen we in hoeverre bestaande, erkende interventies aan deze behoeften voldoen. Omdat het aanbod groot is, hebben we een gerichte selectie gemaakt. Onze eerste inventarisatie leverde maar liefst 72 interventies op rondom seksuele vorming voor jongeren – een overvloed aan mogelijkheden dus.

We selecteerden interventies op basis van vijf criteria:

- **Leeftijd** – passend binnen onze doelgroep.
- **Vorm** – bij voorkeur interactief en met aandacht voor online aspecten.
- **Subdoelen** – gericht op kennis- en attitudeverandering.
- **Specifieke thema's** – zoals online gedrag en mannelijkheid.
- **Forensische relevantie** – bijvoorbeeld aandacht voor lvb.

Deze selectie leverde zes interventies op, die we hieronder bespreken. De meeste zijn gebaseerd op hetzelfde theoretische kader: het ASE-model, dat we uitgebreider toelichten in bijlage 3.

We beschrijven eerst de zes interventies en vervolgens of ze voldoen aan de nodige onderwerpen, randvoorwaarden en aandachtspunten.

4.1 Geselecteerde interventies

1. Make a move(+) (Rutgers)

Make a Move bestaat uit acht groepsbijeenkomsten van 90 minuten, voorafgegaan door een individueel intakegesprek. De interventie is ontwikkeld voor jeugdhulp, onderwijs en jongerenwerk, maar wordt ook ingezet in forensische zorg. Make a move heeft een plusversie, speciaal ontwikkeld voor jongens met een lvb. De groep bestaat uit zes tot acht jongens tussen 14 en 21 jaar. Rutgers geeft daarbij aan dat een bepaalde mate van homogeniteit in de groep wat betreft achtergrond, leeftijd en ervaring met en interesse in seksualiteit en relaties in de praktijk het prettigst werkt. De groep wordt begeleid door twee begeleiders, waarvan ten minste een man. Elke bijeenkomst heeft een thema: jongens!, vrienden en vriendinnen, typisch meiden?, seks, flirten en versieren, daten, plezier in seks en de toekomst. Het doel van de interventie is het bevorderen van (aspecten van) seksuele gezondheid en het voorkomen van seksueel grensoverschrijdend gedrag bij jongens. Voor de definitie van seksuele gezondheid wordt gebruik gemaakt van het Vlaggensysteem. Er wordt gebruik gemaakt van interactieve methoden, zoals de aparte module “Seks online”, “Can you fix it?” filmpjes, en een educatieve game (Jonker, de Haas, Kuyper, & Ohlrichs, 2022).

2. Liefde is ... voor jongens (Qpido)

Liefde is ... voor jongens is een voorlichtingsprogramma bestaande uit vier lessen van 90 minuten voor scholen van verschillende niveaus. De lessen worden begeleid door twee mannelijke begeleiders. Elke les heeft een thema: seksualiteit, seksuele diversiteit, wensen en grenzen en sociale media. Het doel van de interventie is dat de jongens na het volgen van de lessen significante vooruitgang hebben geboekt op kennis, vaardigheden, positieve attitudes en intenties, en zelfvertrouwen om weloverwogen beslissingen te nemen ten aanzien van gezonde, gewenste, gelijkwaardige en prettige relaties en seksualiteit (van Leeuwen & Mingels, 2015).

3. Lang leve de liefde (SOA Aids Nederland)

Lang leve de liefde is een voorlichtingsprogramma voor op scholen van verschillende niveaus. Het aantal lessen varieert per niveau. In de onderbouw van het praktijkonderwijs bestaat de interventie bijvoorbeeld uit zes lessen van een à twee uur, met de volgende thema's: wat gebeurt er met jou?, Waar ben jij aan toe?, Wat zijn jouw grenzen?, Hoe maak je seks leuk?, Veilig vrijen: wat is dat? en Veilig vrijen: hoe doe je dat? In de bovenbouw van het havo/vwo bestaat de interventie uit vier modules van ieder twee lessen van een uur. De modules zijn: relaties: wensen en grenzen, veilig vrijen: anticonceptie, veilig vrijen: soa's en seksuele- en genderdiversiteit. Het hoofddoel van de interventie is om leerlingen te ondersteunen in een prettige, veilige en gewenste seksuele ontwikkeling en daarmee te werken aan hun kennis, houding en vaardigheden van de leerlingen ten aanzien van relaties en seksualiteit. Daarnaast heeft elke les een afzonderlijk subdoel (Meijer et al., 2020; Mevissen, Bakker, & Polet, 2020).

4. Seks Online (Rutgers)

Seks online is een module die los ingezet kan worden, maar ook tijdens een andere interventie, zoals Make a move(+). Voor jongeren met een lvb is er Seks online+. De module bestaat uit drie bijeenkomsten van een uur. De doelgroep waar de interventie zich op richt zijn jongeren van 12 tot 21 jaar, met een vmbo/mbo-opleidingsniveau en jongeren die jeugdhulp krijgen. Daarnaast is er een online module beschikbaar voor professionals die met jongeren werken, om hen meer te leren over seksueel gedrag van jongeren en hun te leren hoe je jongeren op een positieve manier helpt om online grenzen te herkennen en te respecteren en prettig, veilig en respectvol te zijn online. Voor professionals is de module online te volgen in twee uur (Rutgers, z.d.).

5. Het Vlaggensysteem (Sensoa/Movisie)

Het Vlaggensysteem is meer een hulpmiddel dan een interventie, bedoeld om gedrag te classificeren en aan de hand daarvan het gesprek te voeren met jongeren. In het Vlaggensysteem wordt seksueel gedrag door professionals, samen met jongeren beoordeeld aan de hand van zes gedragscriteria: toestemming, vrijwilligheid, gelijkwaardigheid, leeftijd/ontwikkeling, context en impact. Daarmee wordt seksualiteit bespreekbaar gemaakt. Het doel daarvan is om gezond seksueel gedrag te stimuleren en bij te dragen aan het voorkomen en terugdringen van seksueel grensoverschrijdend gedrag onder kinderen en jongeren (Schakenraad, Wentzel, & Janssens, 2021). Het Vlaggensysteem wordt in meerdere interventies ingezet, namelijk Make a Move(+), Liefde is... en Seks Online.

6. Respect Online (Halt)

Respect Online is een interventie voor jongeren tussen de 12 en 18 jaar die lichte vormen van online seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben vertoond en daarvoor naar Halt worden doorverwezen. Het gedrag omvat vormen van ongewenste sexting tussen leeftijdsgenoten, waarbij het materiaal zonder toestemming is vervaardigd of verspreid, maar het kan ook gaan om profielmisbruik, seksueel getinte pesterijen of beledigingen. De interventie vindt plaats in buitenstrafrechtelijk kader: als de jongere de interventie succesvol afrondt, voorkomt hij hiermee een strafblad. Als de jongere de interventie niet succesvol voltooit, wordt de jongere terugverwezen naar de rechter. Respect Online is een individuele interventie, bestaande uit vier tot acht gesprekken, leeropdrachten, het schrijven van een excuusbrief aan het slachtoffer en verschillende interactieve elementen zoals rollenspel, interactieve filmpjes en modeling. Het doel van de interventie is het bevorderen van veilig en respectvol online seksueel gedrag en daarmee de kans op herhaling van seksueel grensoverschrijdend gedrag te voorkomen. Deelnemers hebben na afloop van de interventie meer kennis over veilig en respectvol online seksueel gedrag, zijn zich bewust van de gevolgen van hun online seksueel grensoverschrijdende gedrag en kunnen in de toekomst op een adequate manier reageren. Verder worden er per jongere specifieke leerdoelen geformuleerd, die linken aan het gepleegde delict.

4.2 Mate van geschiktheid van de interventies voor de forensische doelgroep

In tabel 1 geven we met + of - aan of ze voldoen aan de onderwerpen, randvoorwaarden en aandachtspunten uit de vorige hoofdstukken. Met een ? wordt aangegeven wanneer het onbekend is dat de interventie eraan voldoet, omdat deze informatie niet verstrekt wordt in de interventiebeschrijving.

Tabel 1 Mate van geschiktheid van geselecteerde interventies

	Make a move (+)	Liefde is... voor jongens	Lang leve de liefde	Seks Online	Vlaggen-systeem	Respect Online
Onderwerpen						
1. Veilige seks	?	+	+	+	-	+
2. Wettelijke kaders	-	-	-	?	+	+
3. Consent	+	+	?	+	+	?
4. Gendernormen/mannelijkheid	+	+	+	?	?	?
5. Wensen en grenzen	+	+	+	+	+	+
6. Online leefwereld en manosphere	+	+	+	+	+	+
7. Relaties/houden van	+	+	+	+	+	+
Randvoorwaarden						
1. Getrainde begeleiders	+	+	?	+	+	+
2. Sluit aan bij verschillende leeftijden, culturen en kennis/ervaring in de groep	?	+	+	?	+	+
3. Interactieve methoden	+	+	+	?	+	+
4. Combinatie groep/individueel	+	-	-	?	+	-
Aandachtspunten						
1. Kennis	+	+	+	+	+	+
2. Gendernormen	+	+	-	?	+	?
3. Morele ontwikkeling	+	-	-	?	+	+
4. Motivatie	+	-	-	?	?	+
5. Sociale vaardigheden	+	-	-	+	+	+
6. Aandacht voor hechting	?	-	-	-	?	?
7. Geschikt voor lvb	+	-	?	+	+	+
8. Slachtoffer van SGOG	+	?	?	?	+	?
9. Geschikt voor autisme en adhd	-	?	+	?	+	-
10. Verslaving	?	?	?	?	?	?
11. Relatievorming gezin/netwerk	?	+	?	+	+	+

Uit tabel 1 blijkt dat geen van de geselecteerde interventies voldoet aan alle onderwerpen, randvoorwaarden en aandachtspunten.

- Qua **onderwerpen** missen de interventies vooral input over wettelijke kaders. Het Vlaggensysteem en Respect Online gaan daar wel op in. Verder wordt uit de beschrijvingen van de interventies niet duidelijk of Seks Online, het Vlaggensysteem en Respect Online ook ingaan op gendernormen en mannelijkheid.
- Wat betreft de **randvoorwaarden** is voor Lang leve de liefde niet duidelijk of begeleiders getraind worden in het geven van die interventie. De beschrijving van Make a move(+) geeft aan dat de groepssamenstelling bij voorkeur zo homogeen mogelijk is, maar de interventie is wel voor verschillende culturen, leeftijden en ervaringen geschikt. Uit de beschrijving van Seks online blijft onduidelijk of aan deze randvoorwaarde wordt voldaan. De meeste interventies voldoen wel aan de randvoorwaarde van interactieve methoden, alleen uit de beschrijving van Seks Online blijkt niet duidelijk welke methode precies wordt gehanteerd. Van drie van de interventies staat in de handleiding expliciet dat deze ofwel gericht is op de groep of op het individu. Een combinatie is daarin dan niet mogelijk. Bij Make a move(+) en het Vlaggensysteem is die combinatie wel mogelijk.
- In dit onderzoek zoeken we naar een interventie om in te zetten tijdens bestaande forensische jeugdhulp. Deze begeleiding duurt over het algemeen kort. We zoeken dus naar een korte interventie met een klein aantal korte sessies. We zien in de interventiebeschrijvingen dat de meeste interventies die we hebben gevonden te lang zijn om te passen binnen de looptijd van de begeleiding of behandeling in de forensische jeugdhulp.
- Als we kijken naar de **aandachtspunten**, zien we dat Make a Move(+), het Vlaggensysteem en Respect Online aan de meeste voldoen. Liefde is... en Lang leve de liefde voldoen aan de meeste van de aandachtspunten niet. Voor Seks Online blijft veel onbekend wat betreft de aandachtspunten.

5. Conclusies en adviezen

5.1 Conclusies

CONCLUSIE 1 WELKE INTERVENTIES ZIJN ER OP SEKSUELE VORMING VOOR JONGEREN?

Bij een eerste inventarisatie van interventies gericht op seksuele vorming voor jongeren kwamen we uit op 72 interventies. Deze interventies variëren van langdurige programma's tot eenmalige voorlichtingen. De eerste conclusie die we trekken is daarom dat er een overvloed aan mogelijkheden is voor seksuele vorming voor jongeren.

CONCLUSIE 2 IN HOEVERRE SLUITEN DE INTERVENTIES AAN BIJ DE BEHOEFTE VAN FORENSISCHE JONGEREN?

We hebben vastgesteld dat in interventies voor deze doelgroep bepaalde onderwerpen aan bod moeten komen en dat ze moeten voldoen aan bepaalde randvoorwaarden en aandachtspunten. Uit de analyse blijkt dat de interventies Make a Move(+) en Respect Online en het hulpmiddel Het Vlaggensysteem het best aansluiten bij de forensische doelgroep, zowel qua onderwerpen als qua randvoorwaarden en aandachtspunten. In de doorontwikkeling moet worden gekeken hoe bepaalde aandachtspunten en onderwerpen nog verwerkt kunnen worden. Zo zien we dat deze interventies niet ingaan op wettelijke kaders rondom seksueel gedrag. In dit onderzoek hebben we gezien dat dit wel relevant is voor de forensische doelgroep. Daarnaast zijn bestaande interventies meestal ofwel individueel ofwel groepsgericht. Er is één interventie die een combinatie hanteert, namelijk Make a Move(+). We zien ook dat de meeste interventies in huidige vorm te lang zijn om te passen binnen bestaande begeleidingen. Tot slot zien we dat de doelgroep heel divers is qua (culturele) achtergrond, ervaringen, eventueel slachtofferschap of neurodivergentie. Het is onvoldoende duidelijk hoe binnen bestaande interventies rekening wordt gehouden met zo'n grote diversiteit binnen een groep.

CONCLUSIE 3 EN 4 WELKE AANPASSINGEN ZIJN NODIG OM INTERVENTIES MEER TE LATEN AANSLUITEN OP DE BEHOEFTE VAN FORENSISCHE JEUGD EN WELKE INTERVENTIES ZIJN MEEST GESCHIKT OM AAN TE PASSEN?

Er is een breed aanbod aan interventies voor seksuele vorming van jongeren. Het is van belang om op deze bestaande basis voort te bouwen, omdat deze interventies al effectief zijn gebleken en grotendeels aansluiten bij de behoeften van de doelgroep. Dit voorkomt onnodige ontwikkeltijd en vergroot de kans op succes. Het ligt voor de hand om Make a Move(+) en Respect Online en het hulpmiddel Het Vlaggensysteem als uitgangspunt te nemen voor verdere doorontwikkeling. Bij deze doorontwikkeling dienen in ieder geval de volgende aanpassingen te worden doorgevoerd:

1. Toevoegen van informatie over wettelijke kaders en veilige seks.
2. Toegankelijk maken van de interventie voor groepen met uiteenlopende culturele achtergronden, leeftijden en niveaus van ervaring en kennis.
3. Heb aandacht voor de morele ontwikkeling, mate van hechting en effecten van middelengebruik.
4. Wees alert op gebrekkige impulscontrole.
5. Zet in op geëquipeerde begeleiders die de interventie ook weten te gebruiken om te screenen of het nodig is om jongeren door te verwijzen naar meer intensieve begeleiding met betrekking tot seksuele vorming.

5.2 Adviezen

ADVIES 1 EEN INTERVENTIE DOORONTWIKKELEN VANUIT HET BESCHIKBARE AANBOD

We hebben in dit onderzoek gezien dat er veel aanbod is van seksuele vorming voor forensische jeugd. Daaruit hebben we een aantal interventies geselecteerd die het meest voldoen aan de onderwerpen, randvoorwaarden en aandachtspunten van de forensische doelgroep. Deze interventies passen qua

duur niet binnen de duur van korte forensische jeugdhulp. Het advies is daarom om een interventie door te ontwikkelen naar een korte interventie van bijvoorbeeld maximaal 4 groepsbijeenkomsten van één uur. De interventie wordt voorafgegaan door een individueel kennismakingsgesprek en er vindt tussentijds een individueel gesprek met de jongeren plaats over hoe ze de interventie ervaren en of er iets anders of extra's nodig is om de interventie voor hen te laten slagen. Zorg er ook voor dat er informatie is voor ouders van de jongeren, over dat seksuele vorming onderdeel is van de begeleiding en zorg voor een contactpersoon waar ouders terecht kunnen bij vragen. Bovendien is het aan te raden om met de interventie te screenen of jongeren meer intensieve begeleiding nodig hebben.

De interventies Make a Move(+) (Rutgers) en Respect Online (Halt) kunnen dienen als basis. In de interventie kan gewerkt worden met basisprincipes uit het Vlaggensysteem (Movisie) en groepscounseling. Relevante modules zijn:

1. Een module over vriendschap en andere relaties
2. Een module over gendernormen
3. Een module over wensen en grenzen
4. Een module over positieve (online) seksualiteit, met aandacht voor wettelijke kaders

In het doorontwikkelen van een interventie is samenwerking met Level, Qpido, Rutgers en Halt, en mogelijk met tante Aisha voor extra expertise over culturele sensitiviteit aan te raden. Ook ligt het voor de hand om de interventie op het theoretische ASE-model te baseren.

ADVIES 2 MAAK GEEN ONDERSCHIED TUSSEN DE ONLINE EN OFFLINE WERELD

De online en offlinewereld zijn zodanig met elkaar verweven dat we concluderen dat een aparte online module de lading niet dekt. Bij elk onderwerp van seksuele vorming is het advies om in te gaan op online en offline aspecten.

ADVIES 3 BELANG VAN GEËQUIPEERDE PROFESSIONALS

Eenzijds zijn geëquipeerde begeleiders nodig om de interventies te begeleiden, zoals we bespraken in dit rapport. Anderzijds is alleen een interventie niet voldoende om een goede seksuele vorming van forensische jongeren te bereiken. Ook in de begeleiding op de leefgroep, bij de dagbehandeling of de individuele begeleiding of behandeling zijn bekwame en geschikte begeleiders nodig om het gesprek over dit thema aan te gaan. Het is te adviseren om begeleiders goed te trainen in het omgaan met en bespreken van seksualiteit op de groep. We horen terug dat er geregeld schadelijke opmerkingen worden gemaakt of filmpjes worden besproken door de jongeren op de groep, bijvoorbeeld tijdens de lunch. Seksuele vorming gaat verder dan een interventie. De WHO zegt ook dat seksuele vorming doorlopend gebeurt (WHO & BZgA, 2010). Ook tijdens die momenten dat er op de groep een schadelijke opmerking wordt gemaakt, moet een begeleider adequaat kunnen reageren en begrenzen. In de interviews wordt ook de behoefte uitgesproken om meer te leren over hoe professionals het gesprek kunnen voeren over seksualiteit, ook buiten een interventie om. Daarom adviseren wij om niet alleen de begeleiders die de interventie gaan geven te trainen, maar een training of handreiking aan te bieden aan alle geëquipeerde medewerkers op de dagbehandeling en verblijfsgroepen voor forensische jeugd, over hoe te reageren en te begrenzen. Daar is al aanbod voor beschikbaar:

- Qpido biedt trainingen aan begeleiders van Romeo.
- Rutgers traint begeleiders die interventies zoals Make a Move(+) uitvoeren.
- Seks Online is ook beschikbaar voor professionals die werken met jongeren, gericht op het bespreken van gezond online seksueel gedrag.
- Movisie biedt trainingen aan over het werken met het Vlaggensysteem.
- Specifiek gericht op het bespreken van gendernormen is er Lefgozers van Rutgers. Lefgozers is een onlinecursus met een optionele verdiepingdag voor professionals die werken met jongens tussen 12 en 18 jaar. De cursus gaat voornamelijk over het bespreekbaar maken van gendernormen.

Doelen hiervan zijn dat jongens inzicht verwerven in hoe stereotype beelden rond mannelijkheid invloed hebben op hun eigen leven, het zichtbaar maken van positieve vormen van mannelijkheid, het inzichtelijk maken van de werking van groepsdruk in relatie tot mannelijkheid en het zichtbaar maken van manieren om je eigen weg te gaan.

- Daarnaast is het bijvoorbeeld ook mogelijk om in een organisatie een aandachtfunctionaris aan te stellen met meer ervaring met seksuele vorming, bij wie begeleiders advies of handvatten kunnen vragen om met jongeren in gesprek te gaan.

Bijlage 1 Verwijzingen

- Act4Respect. (2020). *Factsheet Gendernormen en Geweld onder jongeren*. Opgehaald van [www.Act4respect.nl: https://prod-cdn.atria.nl/wp-content/uploads/2023/03/25171934/Factsheet-gendernormen-en-geweld-onder-jongeren-Act4Respect.pdf](https://prod-cdn.atria.nl/wp-content/uploads/2023/03/25171934/Factsheet-gendernormen-en-geweld-onder-jongeren-Act4Respect.pdf)
- Andrews, D., & Bonta, J. (2007). Risk-Need-Responsivity Model for Offender Assessment and Rehabilitation. *Rehabilitation*, pp. 1-22.
- Atria, COCNederland, & Rutgers. (2025, April 11). Nieuwe handreiking: De piramide van geweld. *Alliantie Act4Respect*.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perprtration of inhumanities. *Personality and Social Pyschology Review*, pp. 193-209.
- Casey, E., & Masters, T. (2017). *Sexual Violence Risk and Protective Factors: A Systematic Review of the Literature*. Washington: Washington State Department of Health.
- Cotton, K. (1993). Developing empathy in children and youth. *School Improvement Research Series Close-Up*.
- De Blécourt, K. (2017). *Gendernormen transformeren: leren van internationale gendertransformatieve programma's*. Utrecht: Movisie.
- De Graaf, H., & Maris, S. (2011). *De seksuele ontwikkeling van kinderen met een beperking of psychiatrisch probleem*. Utrecht: Rutgers.
- de Graaf, H., van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D., & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e : seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Utrecht: Uitgeverij Eburon.
- De Vries, H., Dijkstra, M., & Kuhlman, P. (1988). Self-Efficacy: The Third Factor Besides Attitude and Subjective Norm as a Predictor of Behavioural Intentions. *Health Education Research*, pp. 273-282.
- De Vries-Robbé, M., Mann, R., Maruna, S., & Thornton, D. (2015). An Exploration of Protective Factors Supporting Desistance From Sexual Offending. *Sexual Abuse: Journal of Research and Treatment*, pp. 16-33.
- Gini, G. P. (2014). Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, 40(1), pp. 58-58.
doi:<https://doi.org/10.1002/ab.21502>
- Goldfarb, E., & Lieberman, L. (2020). Three Decades of Research: The Case for Comprehensive Sex Education. *Journal of Adolescent Health*, pp. 13-27.
- Gottert, A., Pulerwitz, J., Weiner, R., Okondo, C., Werner, J., Magni, S., & Mathur, S. (2025). Systematic review of reviews on interventions to engage men and boys as clients, partners and agents of change for improved sexual and reproductive health and rights. *BMJ Open*, pp. 1-18.
- Hanson, R., & Morton-Bourgon, K. (2005). The characteristics of persistent sexual offenders: A meta-analysis of recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, pp. 1154-1163.
- Hoffer, C. (2016). Cultuursensitief werken in zorg en welzijn: een kwestie van kennis én houding. *Epidemiologisch Bulletin*, pp. 27-33.
- Hoffman, M. L. (2000). Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice.
- Hollingsworth, J., & Ybarra, S. (2017). *Explicit direct instruction (EDI): The power of the well-craftes, well-taught lesson (2nd ed.)*. Thousand Oaks: CA: Corwin Press.
- Jespersen, A., Lalumière, M., & Seto, M. (2009, Maart). Sexual abuse history among adult sex offenders and non-sex offenders: a meta-analysis. *Child Abuse & Neglect* 33(3), pp. 179-192.
- Jeugdbescherming, R. J. (z.d.). *Richtlijn Seksuele Ontwikkeling*. Opgehaald van Richtlijnen Jeugdhulp en Jeugdbescherming: <https://www.richtlijnenjeugdhulp.nl/uploads/2025-04/Overzicht-seksuele-ontwikkeling-en-invloed-gehechtheidsproblematiek.pdf>

- Jonker, M., de Haas, S., Kuyper, A., & Ohlrichs, Y. (2022). *Make a move: werkblad beschrijving interventie*. Utrecht: Rutgers.
- Kenny, D., Keogh, T., & Seidler, K. (2001). Predictors of recidivism in Australian juvenile sex offenders: Implications for treatment. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 13(2), pp. 131-148.
- Kohlberg, L. (1981). The Philosophy of Moral Development: Moral Stages and the Idea of Justice. 1.
- Larochelle, S., Diguier, L., & Laverdière, O. (2011). A meta analysis of predictors of offender treatment attrition and its relationships to recidivism. *Clinical Psychology Review*, 31(4), pp. 554-562.
- Leroux, J., Ceto, M., & Clow, K. (2020, April). The Association of Childhood Sexual Abuse With Non-Paraphilic and Paraphilic Sexual Behaviors Among Adolescents Who Have Sexually Offended. *The Journal of Sex Research*.
- Maris, S., Vink, R., Deurloo, J., Oud, B., de Lijster-van Kampen, G., & Kuyper, A. (2020). *Richtlijnen jeugdhulp en jeugdbescherming*. Den Haag: Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk, Nederlands Instituut van Psychologen en Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen.
- Marshall, W. L., & Marshall, L. E. (2000). The origins of sexual offending. *Trauma, Violence & Abuse*, 1(3), pp. 250-263.
- Meijer, S., van den Borne, M., Schutte, L., & Poelman, J. (2020). *Lang leve de liefde: docentenhandleiding*. Amsterdam: SOA Aids Nederland.
- Mevissen, F., Bakker, S., & Polet, J. (2020). *Lang leve de liefde: algemene handleiding*. Amsterdam: SOA Aids Nederland.
- Miller, B., Stephen, E., & Koritzky, G. (2022, Juli 29). Sexual knowledge, self-esteem and impulsivity among sex offenders. *Novel Research in Sciences*, pp. 1-12.
- Moore, C. (2015, December). Moral disengagement. *Current Opinion in Psychology*, Volume 6, pp. 199-204.
- Moreira, M. T., Rocha, E., Lima, A., Pereira, L., Rodrigues, S., & Fernandes, C. S. (2023). Knowledge about Sex education in Adolescence: A Cross-Sectional Study. *Adolescents*, pp. 431-445.
- Movisie. (2018). *Seksueel grensoverschrijdend gedrag tussen jongeren*. Opgehaald van Stoppestenu.nl: https://www.stoppestenu.nl/sites/default/files/uploads/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag-tussen-jongeren-onderling-20181101.pdf?utm_source=chatgpt.com
- Movisie. (2025). *10 vragen over de manosphere*. Opgehaald van www.movisie.nl: <https://www.movisie.nl/artikel/10-vragen-over-manosphere>
- NJI. (z.d.). *Factoren met invloed op seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Opgehaald van Nederlands Jeugdinstituut: <https://www.nji.nl/seksueel-grensoverschrijdend-gedrag/factoren-die-invloed-kunnen-hebben-op-seksueel-grensoverschrijdend-gedrag#factoren-van-invloed-op-plegers>
- Petersen, A., Pluijm, M., Faulstich, N., van Puffelen, M., & Roosenstein, D. (2023). *Middelengebruik en seksuele grensoverschrijding: een vicieuze cirkel*. Amsterdam: DSP-groep.
- Petrucelli, I., Simonelli, C., Barbarenelli, C., Grilli, S., Tripodi, S., & D'Urso, G. (2017). Moral Disengagement Strategies in Sex Offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 24, no. 3, pp. 470-480.
- Pinto e Silva, T., Gouveia, C., A Santirso, F., Cunha, O., & Caridade, S. (2025, Maart 31). Effectiveness of Motivational Interviewing with Justice-involved People: A Systematic Review and Meta-analysis. *Psychosocial Investigation* 34(2), pp. 89-102.
- Rutgers. (z.d.). *Seks online*. Opgehaald van www.aanbod.rutgers.nl: <https://aanbod.rutgers.nl/product/special-seks-online/>
- Rutgers, & CED-groep. (2016). *Seksuele opvoeding van kinderen met een beperking*. Utrecht: Rutgers.

- Schakenraad, W., Wentzel, W., & Janssens, K. (2021). *Vlaggensysteem: interventiebeschrijving*. Utrecht: Movisie.
- Schladale, J. (2013). *A Trauma Informed Approach for Adolescent Sexual Health*. Harrisburg: Temple University .
- Sell, K., Oliver, K., & Meiksin, R. (2023). Comprehensive sex education addressing gender and power: A Systematic review to investigate implementation and mechanisms of impact. *Sexuality Research and Social Policy*, 20(1), pp. 58-74.
- Smallbone, S., & Cale, J. (2015). Juvenile sexual offending. In A. R. Ward, *The Wiley Handbook on the Theories, Assessment and Treatment of Sexual Offending* (pp. 423-442). Wiley Blackwell.
- Smid, W., Gipman, J., Schouten, N., Bouwman, M., Keulen-De Vos, M., Stam, J., & Frelier, B. (2024). *Seks (met) Beleid: handreiking voor de integratie van seksualiteit in de Gesloten Forensische Behandeling*. Utrecht: Kwaliteit Forensische Zorg.
- Sung, S.-C., & Lin, Y.-C. (2012). Effectiveness of the sexual healthcare education in nursing students' knowledge, attitude, and self-efficacy on sexual healthcare. *Elsevier*, pp. 498-503.
- Tierney, D., & McCabe, M. (2002, Februari). Motivation for behavior change among sex offenders: A review of the literature. *Clinical Psychology Review* 22(1), 21(6), pp. 113-129.
- van Diessen, C. (2021). *Halt-interventie Respect Online*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut, Movisie en Trimbos Instituut.
- Van Kammen, L. S., & Vijlbrief, A. (2022). *Bespreekbaar maken van seksualiteit in de zorg*. Utrecht: Rutgers.
- van Leeuwen, H., & Mingels, M. (2015). *Liefde is ... voor jongens: werkblad beschrijving interventie*. Amsterdam: Qpido/Level.
- Van Vugt, E., Lanctôt, N., Paquette, G., Collin-Vézina, D., & Lemieux, A. (2011). Girls in residential care: From child maltreatment to juvenile delinquency. 40(6), pp. 475-495.
- Verbeek, M., Weeland, J., Luijk, M., & van de Bongardt, D. (2023). Sexual and Dating Violence Prevention Programs for Male Youth: A Systematic Review of Program Characteristics, Intended Psychosexual Outcomes, and Effectiveness. *Archives of Sexual Behavior*, pp. 2899-2935.
- VNN. (2021). *Ook seks hoort bij een leven na (of met) verslaving*. Opgehaald van VNN: <https://www.vnn.nl/actueel/nieuws-verhalen/blog/ook-seks-hoort-bij-een-leven-na-met-verslaving>
- WHO, & BZgA. (2010). *Richtlijnen voor seksuele en relationele vorming in Europa*. Keulen: WHO.
- Wilpert, J., Horn, J. E., Frelier, B., & Lunsen, R. v. (2021). Seks en seksuele gezondheid als gespreksonderwerpen in een ambulante forensisch psychiatrische behandelsetting. *Tijdschrift voor Seksuologie*, pp. 128-137.
- Ybarra, M., Goodman, K., Saewyc, E., Scheer, J. R., & Stroem, I. (2022). Youth characteristics associated with sexual violence perpetration among transgender boys and girls, cisgender boys and girls, and nonbinary youth. 5(6).

Bijlage 2 Onderzoeksverantwoording

Leden van de projectgroep

Het programma tegen Seksuele Intimidatie en Seksueel Geweld (SISG) van de gemeente Amsterdam

Het programma SISG van de gemeente Amsterdam heeft tot doel seksuele intimidatie en seksueel geweld te voorkomen en bestrijden, slachtoffers effectief te helpen en inzicht te krijgen in het probleem. SISG richt zich in haar inspanningen dus op slachtoffers, maar ook op potentiële plegers en plegers van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Levvel

Om aan te sluiten bij de behoeften van professionals en jongeren in de forensische jeugdzorg hebben wij aansluiting gezocht met een van de jeugdhulpaanbieders, Levvel. De professionals bij Levvel hebben ook de behoefte aan een interventie afgestemd op de doelgroep van een van de programma's van Levvel: Resocialisatie en Begeleiding (R&B). In dit programma worden jongeren tussen de 12 en 18 jaar die een delict hebben gepleegd en geen dagbesteding hebben begeleid. R&B is een programma waar jongeren zich onder begeleiding drie tot vier dagen per week bezighouden met onder meer sport, spel, individuele coaching op gedrag, systeemgerichte begeleiding in samenwerking met ouders, educatieve activiteiten en diagnostiek en behandeling op locatie. De begeleiding duurt gemiddeld twaalf weken. De begeleiders van Levvel ervaren bij deze doelgroep risico's op het vertonen van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

Qpido

Qpido is onderdeel van Levvel en gespecialiseerd in veilig seksueel opgroeien. Qpido biedt begeleiding door middel van ambulante ondersteuning en geeft voorlichtingslessen aan jongeren, ouders/verzorgers en professionals. Qpido biedt ook behandeling aan slachtoffers van seksueel grensoverschrijdend gedrag.

DSP-groep

DSP-groep is verantwoordelijk voor het uitvoeren van de stappen binnen het onderzoek en het rapporteren.

Doelgroepbeschrijving

De forensische doelgroep is zeer divers. De projectgroep is in het startoverleg van dit project samen tot een doelgroepbeschrijving gekomen waar de (door) te ontwikkelen interventie zich op moet richten. Het resultaat daarvan staat beschreven in paragraaf 3.2.

Methoden

We hebben gebruik gemaakt van verschillende onderzoeksmethoden.

Literatuuronderzoek

De doelgroep heeft kenmerken die het risico op seksueel grensoverschrijdend gedrag vergroten. Deze kenmerken brengen aandachtspunten met zich mee waarmee rekening moet worden gehouden in een interventie. Enerzijds richtte het literatuuronderzoek zich op de aandachtspunten voor de kenmerken van de doelgroep. Anderzijds hebben we een literatuuronderzoek uitgevoerd naar bestaande interventies op het gebied van seksuele vorming. Hiervoor hebben wij databases als Google (Scholar) en PubMed gebruikt. Wij hebben via bestaande interventies nieuwe interventies gevonden. Uiteindelijk zijn wij op een lijst van 72 verschillende interventies uitgekomen. Deze interventies hebben wij naast de door ons opgestelde criteria gelegd. We hebben gekeken naar interventies die qua leeftijd

aansluiten bij de doelgroep (12-18 jaar), interventies die qua duur binnen het R&B-programma passen, en interventies die qua subdoelen overeenkomen met de door ons beoogde subdoelen, namelijk kennisoverdracht, attitudeverandering en eventueel gedragsverandering. Dertien interventies voldeden aan de criteria. Deze interventies hebben wij in de interviews verder uitgediept.

Semigestructureerde interviews

Wij hebben tien semigestructureerde interviews afgenomen met Qpido, HALT, de Reclassering, Level (2x), Offlimits/Help Wanted, Rutgers, Sensoa en het Kenniscentrum LVB, De Waag. Dit zijn allemaal ketenpartners die kennis en ervaring hebben van (interventies op het gebied van) seksuele vorming en/of het werken met forensische jongeren. Het doel van de interviews was om onze inzichten over het onderwerp van ons onderzoek te vergroten via de kennis en ervaring van de respondenten. De respondenten hebben we geworven via ons eigen netwerk, dat van de andere leden van de projectgroep of van respondenten. Twee van deze interviews zijn fysiek afgenomen, de overige acht via Microsoft Teams. De interviews hebben geresulteerd in een overzicht van onderwerpen die relevant zijn voor de doelgroep en randvoorwaarden waar een interventie aan moet voldoen. We hebben de onderwerpen en randvoorwaarden opgenomen als ze door minstens twee respondenten genoemd werden. Dit heeft ertoe geleid dat we, in afstemming met de projectgroep, de selectie van dertien interventies hebben teruggebracht tot zes bestaande interventies.

Werksessies met jongeren

We hebben bij Level fysiek twee sessies gehouden met jongeren die daar onder begeleiding zijn. Dit hebben we gedaan met het doel inzicht te krijgen in wat deze jongeren wel en niet willen leren op het vlak van seksuele vorming, hoe zij dat willen leren en wat hun gedachten en opvattingen zijn over bepaalde thema's binnen dit onderwerp. Level heeft deze jongeren voor ons geselecteerd. De groep jongeren uit de eerste sessie bestond uit drie jongens in de leeftijd vijftien tot achttien jaar. De vijf jongeren uit de tweede sessie waren jongens in de leeftijd dertien tot vijftien jaar. Beide sessies duurden ongeveer een uur. Hierbij waren steeds drie begeleiders van Level aanwezig. Voorafgaand aan de sessies is de jongeren verteld dat hun input anoniem verwerkt zal worden en dat deelname vrijwillig is. De jongeren hebben voor hun inzet een kleine compensatie gekregen.

Bijlage 3 Het ASE-model

Het ASE-model bevat 3 elementen die voorspellers zijn van gedrag (De Vries, Dijkstra, & Kuhlman, 1988).

1. Attitude

De houding van de persoon ten opzichte van het gedrag. In het artikel wordt het voorbeeld van roken gebruikt: roken is slecht voor mijn gezondheid.

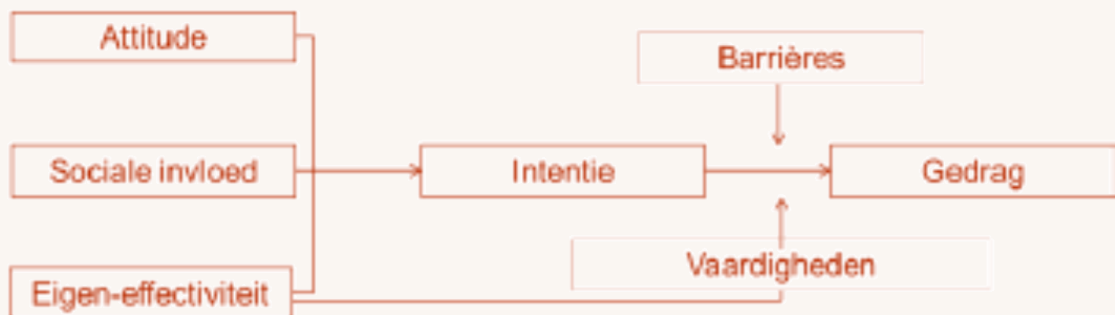
2. Sociale invloed

Dit element is de gedachte die iemand heeft over wat anderen belangrijk vinden. Bijvoorbeeld: mijn ouders vinden het belangrijk dat ik stop met roken.

3. Eigen effectiviteit

De mate waarin iemand zelf gelooft dat die in staat is om bepaald gedrag succesvol uit te voeren. Bijvoorbeeld: ik kan stoppen met roken, ook al is het moeilijk.

De drie elementen dragen bij aan de intentie om gedrag te veranderen. Die intentie draagt bij aan het veranderen van het gedrag. De daadwerkelijke gedragsverandering wordt beïnvloed door barrières en vaardigheden. De barrières dienen weggenomen te worden en de vaardigheden versterkt. Dit wordt weergegeven in het onderstaande figuur.

Dit model wordt toegepast in verschillende seksuele voorlichtingsinterventies, waaronder de interventies besproken in dit rapport. Uit onderzoek blijkt dat interventies effectief kunnen zijn wanneer ze elementen van het ASE-model integreren (Goldfarb & Lieberman, 2020; Sung & Lin, 2012).

DSP-GROEP BV

Van Diemenstraat 410
1013 CR Amsterdam
+31 (0)20 625 75 37

dsp@dsp-groep.nl

KvK 33176766

IBAN: NL28 INGB 0004 6225 36

Btw-nummer: NL006785438B01

www.dsp-groep.nl

Als onafhankelijk bureau ondersteunen wij ministeries, provincies en gemeenten en maatschappelijke organisaties met toegankelijke en toepasbare onderzoeksresultaten en adviezen. Wij moedigen onze [medewerkers](#) aan om te doen waar zij goed in zijn en zich hierin te blijven ontwikkelen. Waar mogelijk werken wij samen met [vaste freelancers en organisaties](#) met aanvullende expertise en kwaliteiten.

Om nieuwe perspectieven en positieve energie te bieden, leggen wij verbinding tussen [de verschillende thema's](#) waarop wij werken en bewegen wij ons voortdurend tussen verschillende werelden. Goed beleid is [inclusief](#) en neemt verschillende soorten kennis mee. Onze kracht ligt in onze gedrevenheid, betrokkenheid en een frisse, onafhankelijke blik.

Wat we doen

DSP-groep zorgt voor gedegen kennis, nieuwe perspectieven en positieve energie in complexe maatschappelijke opgaven. Wij ontwikkelen advies en beleid vanuit en voor de mensen om wie het gaat. Advies en beleid waar onze opdrachtgevers graag mee verder gaan. Advies en beleid dat werkt.

Meer weten

Neem vrijblijvend contact met ons op voor meer informatie of om een afspraak te maken. Bezoek onze website www.dsp-groep.nl voor onze projecten.